

SAVETNIK ZA BEZBEDNOST TRANSPORTA OPASNOG TERETA – ZADACI I OBAVEZE

Ljubomir Petrović, Duško Vujanović, Dragutin Jovanović

Sadržaj: *Bezbedno odvijanje transportnog procesa sa opasnim teretom zahteva da svi učesnici od pošiljaoca do primaoca, poznaju svoje obaveze i zadatke i da ih u praksi sprovode. U tom smislu u radu se bliže tumači i objašnjava mesto, uloga i zadatak Savetnika za bezbednost transporta opasnog tereta, s ciljem da se shvati njegov značaj u sprovođenju nesmetanog i po utvrđenim pravilima definisanog odvijanja transportnog procesa opasnog tereta, u skladu sa definisanim odredbama u ADR i Zakonu o transportu opasnog tereta.*

Ključne reči: *opasan teret, transportni proces, učesnik u transportu opasnog tereta, Savetnik za bezbednost transporta opasnog tereta*

UVOD

Opasne hemijske supstance ili kako se često u literaturi navodi, opasne materije, sastavni su deo funkcionalnog, tehnički visoko razvijenog industrijskog društva. Koriste se sa različitom namenom, od upotrebe kao sirovina, poluproizvod ili gotov proizvod koji je neophodan za odvijanje nekog tehnološkog procesa do upotrebe kao sredstvo za obavljanje pojedinih svakodnevnih poslova. Kada se pojave u transportu u odgovarajućoj ambalaži ili transportnom sredstvu, predstavljaju opasan teret. Njihov transport različitim vidovima saobraćaja predstavlja svakodnevnu pojavu i po pravilu je zabranjen osim ako se ne obavlja po tačno utvrđenim uslovima za određeni vid saobraćaja. Tokom niza godina povećava se količina opasnih materija u transportu odnosno količina opasnog tereta tako da utiče i na porast potencijalne opasnosti i povećan rizik za ljude i životnu sredinu.

USLOVI ZA TRANSPORT OPASNOG TERETA U DRUMSKOM SAOBRAĆAJU

U cilju stvaranja uslova za bezbedno odvijanje transportnog procesa sa opasnim teretom moraju da se utvrde pravila koja taj proces uređuju. U Republici Srbiji to je postignuto Evropskim sporazumom o međunarodnom

drumskom transportu opasnog tereta, ADR¹, Zakonom o transportu opasnog tereta, Službeni glasnik R. Srbije, broj 88/2010 i odgovarajućim podzakonskim propisima.

ADR je trenutno potvrdilo 48 država sa ciljem da na isti način uredi transport opasnog tereta i olakšaju međusobnu komunikaciju. Svi učesnici transportnog procesa moraju da poznaju svoje obaveze i odgovornosti kako bi se u celini transportni proces odvijao prema unapred utvrđenim pravilima. U tom slučaju se zaheva da sva lica moraju da budu osposobljena za poslove koje obavljaju i da o tome postoji odgovarajući dokaz. To je proces koji se odvija konstantno u tačno određenim vremenskim periodima, sa ciljem da se obezbedi upoznavanje svih lica koja učestvuju u transportu opasnog tereta sa promenama i novinama u prethodnom periodu kao i obnova znanja.

UČESNICI TRANSPORTNOG PROCESA OPASNOG TERETA

Na osnovu odredbi ADR (poglavlje 1.4) i Zakona o transportu opasnog tereta (član 23) definisane su obaveze svih učesnika u transportu opasnog tereta, zavisno od uloge koju pri tome imaju.

Glavni učesnici su: Pošiljalac, Prevoznik i Primalac. Ostali učesnici, čije su delatnosti takođe definisane poslovima i radnim zadacima u toku transportnog procesa: Utovarilac, Paker, Punilac, Korisnik kontejner cisterne/prenosive cisterne, Istovarilac, mogu svoje poslove obavljati kao posebna pravna odnosno fizička lica ili u sastavu jednog od glavnih učesnika.

Primer: Obaveze Pošiljaoca

Pošiljalac opasnog tereta je obavezan da preda za transport samo pošiljke koje odgovaraju zahtevima ADR-a.

U sklopu svojih obaveza, prema pododeljku 1.4.2.1 ADR, pošiljaoc treba da:

- Utvrdi da je opasan teret klasifikovan i dozvoljen za transport u skladu sa ADR-om;
- Snadbe prevoznika informacijama i podacima i ako je potrebno, potrebnim transportnim dokumentima kao i pratećim dokumentima (dozvole, odobrenja, obaveštenja, sertifikati, itd), uzimajući u obzir specifičnosti koje su zahtevane u pogledu dokumenata, ADR, poglavlje 5.4 i specifičnosti pojedinog tereta koje su date u ADR, poglavlje 3.2, tabela „A“, kolona (6);

¹European agreement concerning the international carriage of dangerous goods by road, United Nations, New York and Geneva, 2012

- Koristi isključivo ambalaže, velika pakovanja, velika sredstva za pakovanje (IBC) i cisterne (vozilo-cisterna, demontažne cisterne, vozilo baterija, MEGCs, prenosive cisterne i kontener-cisterne) koje su odobrene i prilagođene za transport datih supstanci i koje su propisano označene prema zahtevima ADR-a;
- Postupi u skladu sa zahtevima koji se odnose na način otpreme i ograničenja pri otpremanju opasnog tereta;
- Obezbedi da i prazna neočišćena ili neispraznjena ambalaža, cisterne (vozilo-cisterna, demontažne cisterne, vozilo baterija, MEGCs, prenosive cisterne i kontener-cisterne) ili prazna neočišćena vozila, veliki ili mali konteneri za rasuti teret su odgovarajuće obeleženi tablama i listicama opasnosti i da prazne neočišćene cisterne budu zatvorene kao da su napunjene opasnom materijom.

Ako pošiljalac koristi usluge drugih učesnika (paker, utovarilac, punilac, itd.), on će preduzimati odgovarajuće mere kako bi obezbedio da pošiljka zadovolji zahteve ADR-a. On može za pojedine podatke, da se pouzda i na informacije dostupne od ostalih učesnika.

Prema navedenim obavezama iz primera za pošiljaoca može da se utvrdi njegova izuzetna odgovornost za bezbedno odvijanje transportnog procesa u celini, jer pored obaveza da pripremi teret za transport prema pravilima koja su utvrđena, mora poznavati i obaveze lica kojima teret predaje odnosno prevoznika. Ne sme da se dogodi da u javnom saobraćaju učestvuju vozač i vozilo koji ne ispunjavaju uslove za transport nekog određenog opasnog tereta.

Iz navedenog primera se može sagledati u kojoj meri su međusobno različiti zahtevi ADR prema jednom od učesnika transportnog procesa definisani i u kolikoj meri može da bude značajno sprovođenje svih odredbi ADR da bi se celokupan proces odvijao bezbedno. U takvim uslovima uočava se objektivna potreba za licem koje je stručno osposobljeno za transport opasnog tereta i koje ima sposobnost da sagleda mesto i uloge svih učesnika transportnog procesa, tako da može preuzeti i obavezu da kroz realizaciju postavljenih zadataka svojim radom i delovanjem smanji rizik po lica, imovinu i životnu sredinu.

MESTO I ULOGA SAVETNIKA ZA BEZBEDNOST TRANSPORTA OPASNOG TERETA U TRANSPORTNOM PROCESU

Značaj i ulogu Savetnik za bezbednost transporta opasnog tereta prvo su shvatili u Nemačkoj, pa su još 1989. god. doneli Uredbu o bezbednosnom

savetniku u cilju da što pre naprave uslove za rad lica na poslovima u transportu opasnog tereta. Njegovo uvođenje u pravni sistem svih država EU, bilo je obavezujuće od 31.12.1999. godine, na osnovu Direktive Saveta 96/35 EZ, od 03.06.1996. godine. U cilju stvaranja jedinstvenih bezbednosnih pravila za transport opasnog tereta u više vidova saobraćaja, ADR, RID² i ADN³ su u izdanjima od 2001. god, sa prelaznim periodom do 31.12.2002. god. uveli kategoriju Savetnika za bezbednost transporta opasnog tereta, kao obaveznog „učesnika“ u transportnom procesu opasnog tereta u drumskom, železničkom ili saobraćaju na unutrašnjim plovnim putevima za sve države koje su navedene sporazume prihvatile.

To znači da je i Srbija odnosno državna zajednica Srbije i Crne Gore odnosno SR Jugoslavija u čijem je sastavu tada bila, imala obavezu da od tog trenutka obezbedi uslove da privredna društva od kojih se to zahteva moraju imenovati Savetnika za bezbednost transporta opasnog tereta kao što je to prema ADR predviđeno. Sa zakašnjenjem od skoro 10 godina, Republika Srbija ima usvojenu nacionalnu pravnu regulativu u vezi obuke Savetnika kao i njegovih obaveza i odgovornosti ali još uvek nema uspostavljen sistem za njihovo osposobljavanje i obavljanje poverenih mu poslova.

Na osnovu pododeljka 1.8.3.1 ADR, Savetnik za bezbednost mora da bude imenovan u svakom preduzeće čija je delatnost vezana za transport opasnog tereta odnosno koje je učesnik u transportu opasnog tereta ili koji obavlja radnje povezane sa tim transportom (pakovanje, utovar, punjenje, ili istovar). Postoje i izuzeća, odnosno definisani su uslovi kada privredna društva nisu u obavezi da imaju lica koje obavlja poslove Savetnika za bezbednost transporta opasnog tereta.

Savetnik za bezbednost transporta opasnog tereta je lice koje ima važeći sertifikat kojim dokazuje da je stručno osposobljen prema jedinstvenom programu koji je predviđen za njegovu obuku. Na te poslove može biti imenovano jedno ili više takvih lica koja su stalno zaposlena u preduzeću ili se angažuju van preduzeća prema ugovoru. U slučaju da to nije urađeno, ulogu i odgovornost savetnika za bezbednost preuzima direktor preduzeća.

Sertifikat Savetnika za bezbednost važi 5 godina i njegova važnost može da se produži posle obuke za obnovu znanja i polaganja ispita. Izdaje ga nadležni organ države potpisnice ADR. Sertifikat za Savetnika koji je izdat od nadležnog organa druge države potpisnice ADR, slika1, u skladu sa utvrđenim zahtevima za njegovo izdavanje, važi bez prevođenja i u Republici Srbiji.

² *Regulations Concerning the International Carriage of Dangerous Goods by Rail*

³ *European Agreement Concerning the International Carriage of Dangerous Goods by Inland Waterways*

Glavne obaveze Savetnika za bezbednost je uz očuvanje odgovornosti rukovodioca preduzeća, da svim odgovarajućim sredstvima i merama u okviru delatnosti preduzeća olakša vršenje delatnosti u skladu sa važećim propisima, na što bezbedniji način.

Slika 1. Sertifikat za Savetnika prema ADR/RID i potvrda izdati od R.Slovenije

ZADACI SAVETNIKA ZA BEZBEDNOST TRANSPORTA OPASNOG TERETA U TRANSPORTNOM PROCESU

Navedeni su učesnici transportnog procesa opasnog tereta u skladu sa poglavljem 1.4 ADR, gde su definisane i obaveze svakog od njih. Kao primer u radu su navedene obaveze pošiljaoca.

Da bi omogućili nesmetano i po utvrđenim pravilima definisano odvijanje transportnog procesa opasnog tereta, uočena je potreba za licem koje poznaje obaveze svakog od učesnika. Na taj način se celokupan transportni proces posmatra kao celina funkcionalno povezanih učesnika uz nastojanje svih da se obezbedi njegovo funkcionisanje. To lice je Savetnik za bezbednost transporta opasnog tereta.

Iz prethodno sagledanog mesta i uloge Savetnika za bezbednost transporta opasnog tereta u transportnom procesu, proizilaze njegovi zadaci definisani u pododeljku 1.8.3.3 ADR:

- Prati primene propisa koji se odnose na transport opasnog tereta;

- Savetuje rukovodstvo preduzeća u aktivnostima vezanim sa transport opasnog tereta;
- Izrađuje godišnji izveštaj za rukovodstvo preduzeća ili eventualno za lokalne organe vlasti o aktivnostima preduzeća u vezi sa transportom opasnog tereta.

Pored toga Savetnik za bezbednost transporta ima zadatak da prati postupke i procedure povezane sa aktivnostima preduzeća:

- Procedure koje se primenjuju u cilju identifikacije opasnog tereta, koji se transportuje;
- Postupanje preduzeća tokom nabavke transportnih sredstava, uvažavajući posebne zahteva koji važe za transport opasnog tereta;
- Postupak kontrole opreme koja se koristi tokom transporta, utovara ili istovara opasnog tereta;
- Obuka zaposlenih u preduzeću, uključujući izmene propisa i vođenje evidencije o izvršenim obukama;
- Sprovođenje odgovarajućih hitnih mera u slučaju bilo kakve nezgode ili vanrednog događaja koji može negativno da utiče na bezbednost transporta, utovara ili istovara opasnog tereta;
- Sprovođenje istrage, a po potrebi i ispostavljanje izveštaja o nezgodama i udesima ili teškim prestupima koji su bili utvrđeni za vreme transporta, za vreme utovara ili istovara opasnog tereta;
- Uvođenje odgovarajućih mera za sprečavanje ponavljanja nezgoda, vanrednih događaja ili nepoštovanja propisa;
- Uvažavanje propisa i posebnih zahteva u vezi sa transportom opasnog tereta koji se tiču izbora podizvođača ili trećih lica;
- Utvrđivanje da li zaposleni, kao i osoblje koje transportuje opasan teret, utovara ili istovara, raspolaže detaljnim objašnjenjima i uputstvima za rad;
- Uvođenje mera za povećanje svesti o rizicima u transportu, utovaru i istovaru opasnog tereta;
- Uvođenje kontrolnih postupaka sa ciljem da se obezbedi potrebna dokumentacija i oprema u transportnim sredstvima koja je predviđena za dati transport;
- Uvođenje kontrolnih postupaka sa ciljem obezbeđenja poštovanja propisa koji važe za utovar i istovar opasnog tereta;
- Postojanje bezbednosnog plana koji je predviđen u pododeljku 1.10.3.2, ADR.

Pored navedenih zadataka, Savetnik za bezbednost transporta opasnog tereta ima obavezu da u slučaju nezgode ili vanrednog događaja u toku transportnog procesa sa opasnim teretom, podnese izveštaj rukovodstvu preduzeća ili po

potrebi lokalnim vlastima. Takođe postoji obaveza da podnese izveštaj nadležnom organu za transport opasnog tereta na obrascu čiji je uzorak naveden u pododeljku 1.8.5.4 ADR, najkasnije mesec dana posle nastanka nezgode ili vanrednog događaja.

Kriterijumi za slanje izveštaja o nezgodi prema pododeljku 1.8.5.3 ADR su:

1. Povrede lica sa smrtnim posledicama ili ako se usled kontakta sa opasnim materijama:
 - a) zahteva intenzivna lekarska nega,
 - b) zahteva najmanje jednodnevni boravak u bolnici,
 - c) ima za posledicu radnu nesposobnost u trajanju najmanje 3 radna dana.
2. Izlivanje (oslobađanje) opasne materije i to za:
 - a) transportnu kategoriju⁴ 0 ili 1 u količini većoj od 50 kg ili 50 l,
 - b) transportnu kategoriju 2 u količini većoj od 333 kg ili 333 l,
 - c) transportnu kategoriju 3 ili 4 u količini većoj od 1000 kg ili 1000 l.

Kriterijum "izlivanje opasne materije", važi i u slučaju neposrednog rizika od izlivanja ili oslobađanja materije u navedenoj količini za datu transportnu kategoriju.

3. U slučaju nezgode ili vanrednog događaja sa opasnim materijama klase 6.2, potrebno je uvek poslati izveštaj o nezgodi, bez obzira na količinu;
4. Ukoliko dođe do nezgode ili vanrednog događaja u toku transporta opasnih materija klase 7, kriterijumi za izlivanje(oslobađanje) su sledeći:
 - a) bilo koje izlivanje(oslobađanje) radioaktivnog materijala iz ambalaže,
 - b) izloženost zračenju iznad graničnih vrednosti koje su navedene propisima za zaštitu zaposlenih i javnosti od jonizujućih zračenja,
 - c) ukoliko postoji pretpostavka da je nastupilo oštećenje ambalaže
5. Kada je procenjena materijalna šteta ili materijalna šteta na životnoj sredini veća od 50.000,00 €;
6. Direktno učešće organa za vanredne događaje, evakuacije osoba ili zatvaranje javnih saobraćajnica u dužini većoj od 3 sata.

Oslobađanje od obaveze za angažovanje Savetnika za bezbednost transporta opasnog tereta može da se primeni uz saglasnost nadležnog organa države potpisnica ADR u slučaju transporta:

⁴ pojam definisan u pododeljku 1.1.3.6 ADR, na osnovu opasnosti od opasnog tereta

- a) "malih količina" utvrđenih prema pododjeljku 1.1.3.6 ADR, radioaktivnih materija na koje se ne primenjuju odredbe za transport opasnog tereta, pododjeljak 1.7.1.4 ADR, "specijalnih propisa", utvrđenih prema poglavlju 3.3 ADR, "ograničenih količina", utvrđenih prema poglavlju 3.4 ADR i „izuzetih količina“ prema poglavlju 3.5 ADR.
- b) preduzeća čije osnovne i sporedne aktivnosti nisu prevoz ili utovar i istovar opasnog tereta, ali su povremeno angažovana u transportu u domaćem saobraćaju, kao i na utovaru i istovaru i čije radnje predstavljaju malu opasnost ili rizik od zagađenja.

Značaj uloge Savetnika za bezbednost transporta opasnog tereta dat je i kroz nacionalnu pravnu regulativu. Zakonom o transportu opasnog tereta, član 18, stav 1, navedeno je da svaki učesnik u transportu opasnog tereta (drumski, železnički, vodni) sa sedištem u R. Srbiji, mora imati najmanje jednog Savetnika za bezbednost u transportu opasnog tereta, osim u slučajevima kada postoji uslov za oslobađanje od navedene obaveze. Za ne postupanje po navedenom članu u kaznenim odredbama (član 84), predviđena je novčana kazna za pravno lice od 600.000 din do 3.000.000 din, za odgovorno lice od 50.000 din do 200.000 din, kao i mogućnost izricanja zaštitne mere zabrane obavljanja privredne delatnosti učesniku u transportu u trajanju od šest meseci do tri godine. Na taj način je nedvosmisleno poslata poruka svim učesnicima u transportnom procesu opasnog tereta da se moraju pridržavati odredbi ADR i nacionalnih propisa kojima je predviđeno mesto i uloga Savetnika za transport opasnog tereta, a na taj način i da se definisani i zadati mu poslovi moraju obavljati kod svakog od učesnika transportnog procesa opasnog tereta.

ZAKLJUČAK

Kada se sagleda uloga Savetnika za bezbednost transporta opasnog tereta u celini, sa postavljenim obavezama i zadacima, uočava se njegov značaj za bezbedno odvijanje transportnog procesa. Nije moguće bezbedno organizovati transportni proces opasnog tereta, a da prethodno nije:

- Na odgovarajući način svi učesnici transportnog procesa upoznati sa zahtevima koji postoje u ADR i nacionalnoj regulativi za svoju ulogu u transportu;
- Obezbeđen stalni nadzor nad sprovođenjem primene u praksi, usvojenih pravila za transport opasnog tereta;
- Preduzimanje i usvajanje mera koje doprinose povećanju bezbednosti u transportu opasnog tereta
- Periodično organizovan način informisanja rukovodstva preduzeća, i nadležnog organa države, a po potrebi i lokalne zajednice.

Na osnovu svega navedenog nameće se zaključak da nije moguće organizovati bezbedan transportni proces opasnog tereta bez lica koje će imati ulogu Savetnika za bezbednost transporta.

Zakašnjenje u organizovanju poslova Savetnika za bezbednost transporta opasnog tereta do ovog trenutka, od oko 24 godine u odnosu na S.R. Nemačku, 14 godina u odnosu na ostale države EU (tada EZ) i oko 10 godina u odnosu na zahteve definisane u ADR za države koje su Sporazum prihvatile, ukazuje da u R. Srbiji postoje ozbiljni problemi u transportnom procesu opasnog tereta i da samo sticajem srećnih okolnosti ne postoji broj nezgoda koji bi dao pravu sliku stanja u kome se transportni proces opasnog tereta nalazi. U prilog tome idu i nebrojene kazne koje u međunarodnom transportu plaćaju naši prevoznici zbog grešaka za koje su sami odgovorni, a koje su učinili drugi učesnici u transportu, naprimer pošiljaoci.

LITERATURA

- [1] ADR - European agreement concerning the international carriage of dangerous goods by road, United Nations, New York and Geneva, 2012.
- [2] Petrović L.J., Vujanović D.: Upoznavanje restruktuiranog ADR-a, Simpozijum sa međunarodnim učešćem: Prevencija saobraćajnih nezgoda na putevima– Institut za saobraćaj fakulteta tehničkih nauka Novi Sad, Saobraćajni fakultet Beograd i "Dunav - Preving", N.Sad, 2004;
- [3] Petrović L.J., Vujanović D.: Uloga bezbednosnog savetnika u toku prevoza opasne robe, Stručni skup: Konferencija prevoznika u međunarodno drumskom saobraćaju, - Udruženja "Međunarodni transport", Palić 2007;
- [4] Zakon o transportu opasnog tereta, Službeni glasnik R. Srbije, broj 88/2010